

24 Δεκεμβρίου 2019

Θεολογική ανάλυση της εικόνας της Γέννησης του Χριστού

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία / Ορθόδοξη πίστη](#)

ВЪЗРОДѢНІЕ
СВЯТЫХЪ
НАШЕГО ІСЪ ХРИСТА

Το πνευματικό μεγαλείο, το μυστικό βάθος και το αισθητικό κάλλος της Ορθοδόξου τέχνης συνεργούν στη μετοχή του πιστού στο καλοάγγελτο γεγονός της ενανθρώπισης. Μέσα στο χώρο της Εκκλησίας ο πιστός ζει το μυστήριο της σαρκώσεως με τις αισθήσεις του, που μεταμορφώνονται για να γίνουν μέσα επικοινωνίας με το άρρητο. Προσκυνώντας την εικόνα της Γεννήσεως ανταποκρίνεται στο κέλευσμα της ψαλμωδίας «δεύτε ίδωμεν πιστοί» και «βλέπει» με τα μάτια του την θεολογία της σαρκώσεως αισθανόμενος την ευφροσύνη της θείας συγκαταβάσεως και κενώσεως.

Το βουνό, το σπήλαιο, η φάτνη, τα ζώα συνυπάρχουν με τον χρυσό κάμπο που είναι

ο πνευματικός χώρος του ουρανού. Έτσι η εικόνα αμέσως παρουσιάζει την σύνθεση του γήινου και του ουράνιου, του ανθρώπινου και του θείου.

Όλες οι μορφές έχουν ειδικό νόημα και συμβολισμό. Η Γέννηση τοποθετείται μέσα σε σπήλαιο, στοιχείο που δεν προέρχεται από τα Ευαγγέλια, αλλά από την παράδοση που ξεκινάει μεν από το απόκρυφο το λεγόμενο Πρωτοευαγγέλιο του Ιακώβου αλλά την παίρνει ο ορθόδοξος θεολογικός στοχασμός (Ιουστίνος ο φιλόσοφος και μάρτυς) και την καθιερώνει η υμνογραφία με τον Ρωμανό «και η γη το σπήλαιον τω απροσίτω προσάγει» (Κοντάκιον), και τους άλλους Υμνωδούς των Χριστουγέννων: «Τι σοι προσενέγκωμεν Χριστέ ότι ώφθης επί γης ως άνθρωπος... η γη το σπήλαιον» (Ιδιόμελον Εσπερινού), «τω σήμερον εν σπηλαίω τεχθέντι» (κάθισμα Όρθρου).

Αριστερά, μπροστά από το άνοιγμα του βράχου, οι μάγοι που εικονίζονται σε διαφορετική ηλικία· νέος, μεσήλικας, γέροντας. Μ' αυτό τον τρόπο μας δηλώνει ο αγιογράφος ότι ο Χριστός είναι το φως το αληθινό, και φωτίζει τους ανθρώπους ανεξάρτητα από την ηλικία τους. Οι μάγοι αντιπροσωπεύουν ακόμη την Εκκλησία που θα προέλθει από τους εθνικούς.

Το σκοτεινόχρωμο σπήλαιο συνδέεται και με τον Άδη που θα φωτίσει ο Χριστός με την Ανάστασή Του. Συμβολίζει όμως και τη σκοτεινιά του προχριστιανικού κόσμου στην οποία θα λάμψει το χαρούμενο, λυτρωτικό φως «ο λαός ο καθημένος εν σκότει είδε φως μέγα και τοις καθημένοις αυτοίς εν χώρα και σκιά θανάτου φως ανέτειλεν αυτοίς» (Ματθ. 4,16).

Κάτω από τον ουράνιο θόλο με τα χρυσά αστέρια, που ορίζονται με καμπυλόγραμμο τόξο, εικονίζονται οι άγγελοι που δοξολογούν τον Θεό. Η ειρήνη που ύμνησαν οι άγγελοι δεν αφορούσε μία ειρήνη εξωτερική, κοινωνική, αλλά Αυτόν τον Ίδιον τον Χριστό, που κατήλθε επί γης ως άνθρωπος για μάς, για να μας φανερώση την “ευδοκία”, δηλαδή αυτό που ονομάζουν οι Πατέρες προηγούμενο θέλημα του Θεού.

Ο Χριστός εικονίζεται σπαργανωμένος. Η εικονογραφία εδώ ακολουθεί πιστά την ευαγγελική διήγηση «και εσπαργάνωσεν αυτόν και ανέκλινε αυτόν εν τη φάτνη» (Λουκ. 2,7). Το φασκιωμένο βρέφος παραπέμπει οπτικά σε μορφές νεκρών (όπως του Λαζάρου), δίνοντάς μας έτσι μια ακόμα νύξη για το σάββανο και την ταφή του Κυρίου.

Η θέση της Παναγίας είναι καίρια στην εικόνα δείχνοντας με αυτό τον τρόπο το ρόλο της μέσα στο έργο της σωτηρίας. Εικονίζεται σε άμεση σχέση με το γλυκύτατο Τέκνο της, αλλά διατηρεί και κάποια απόσταση απ' Αυτό,

υπαγορευόμενη από την γνώση της θεότητάς Του.

Η Παναγία εικονίζεται μισοξαπλωμένη δίπλα στον μικρό Χριστό σε ανάλαφρη στάση, για να υποδηλώσει με την στάση της την απουσία των πόνων, και συνεπώς την παρθενική γέννηση.

Η μητρική τρυφερότητα και κάποια προορατική αίσθηση της ρομφαίας που θα διαπεράσει την καρδιά της ίσως προσδιορίζουν αυτή τη στάση της Θεομήτορος.

Μέσα στο σπήλαιο δεν υπάρχει άλλο πρόσωπο από την Μητέρα και το Βρέφος. Μόνο τα δύο ζώα (βόδι και ονάριο), που η παρουσία τους είναι μια ζωγραφική υπόμνηση των καυτερών για το Ισραήλ λόγων του Ησαΐα. Η αποστασία του εκλεκτού λαού του Θεού στηλιτεύεται με τον διακριτικό αυτόν τρόπο μέσα στην εικόνα.

Ο Ιωσήφ εικονίζεται συνήθως μακριά από το κέντρο της παράστασης για να τονισθεί έτσι ότι δεν είναι ο πατέρας του παιδιού, αλλά ο προστάτης της οικογενείας

Ο Ιωσήφ κάθετα συλλογισμένος, σε μερικές περιπτώσεις μάλιστα μοιάζει να έχει σαν πρότυπο αγάλματα σκεπτόμενων μορφών. Η στάση αυτή υποσημαίνει τις αμφιβολίες που φαίνεται ακόμα να έχει.

Σε μερικές εικόνες μπροστά στον Ιωσήφ στέκεται και συνομιλεί ένας τσοπάνος, συνήθως γέρος, κακόμορφος, που σύμφωνα με τα Απόκρυφα είναι ο διάβολος μεταμορφωμένος σε τσοπάνη που πειράζει τον Ιωσήφ δείχνοντας την ροζιασμένη μαγκούρα του λέγοντας ειρωνικά, πως αν αυτό το ξεραμένο ξύλο βλαστήσει με φύλλα και κλαδιά, τότε μπορεί και μια Παρθένα να γεννήσει. Σε κάποιες μάλιστα εικόνες, σαν άλλη επίρρωση της Παρθενίας της Θεοτόκου, ζωγραφίζεται βλαστημένη η ποιμενική ράβδος.

Η ένταξη των αμφιβολιών του Ιωσήφ στην εικόνα της Γεννήσεως, έχει χαρακτήρα διδακτικό. «Στο πρόσωπο του αγίου Ιωσήφ, η εικόνα αφηγείται ένα παγκόσμιο δράμα που παράγεται δια μέσου όλων των αιώνων... Το Μυστήριο του Ευαγγελίου απευθύνεται στη πίστη και συναντά το εμπόδιο τις αμφιβολίες» (Π. Ευδοκίμωφ). Η συλλογισμένη και συνεσταλμένη στάση του δείχνει άνθρωπο που βρέθηκε σε γεγονότα πάνω από τις δυνάμεις του, αλλά που δεν του λείπει η αγαθή προαίρεση. Για αυτό και τη Μαρία δεν θα τη διώξει κρυφά, όπως προς στιγμή σκέφτηκε, αλλά θα σταθεί δίπλα στη Μητέρα και το Παιδίον σαν προστάτης.

Έτσι η αμφιβολία του Ιωσήφ γίνεται στήριγμα γι' αυτούς που δοκιμάζονται από λογισμούς αμφιβολίας και δυσπιστίας.

Πηγή: <http://agioipantes.files.wordpress.com>